

մը իրեն կարողութեւն վրայ վստահու
թիւն կ'առնէ , ու շատ բանի մէջ ալ
սիրտ կ'ընէ . ըստ տեղւոյն վարժա-
պետներուն ու վերակացուներուն տը-
ւած յորդորանքովն ալ աւելի կը զօրա-
նայ ու կը քաջալերուի : Բայց դաս-
տիարակը աս բանիս աղէկ ուշ պիտի
դնէ՝ որ տղաք իրենց վրայ չափէն ա-
ւելի վստահութիւն առնելով՝ չըլլայ
թէ անդիի կողմը անցնին , այսինքն
յանդգնութեան ու լքութեան ախ-
տերուն մէջ իյնան :

Ուրիշ վախկոտութիւն մըն ալ կայ
որ տղոց սովորական պակասութիւնն
է . ասիկայ շատ անգամ մեծնալով
կ'անցնի , թէպէտ և ամենունը չէ :
Ուստի հարկաւոր է պզտիկուց տղոց
վախը փարատել , թէ չէ իրենց մարմնոյն
ալ փնտնել կ'ընէ . ջղերնին կը քա-
շուի , դժուարաւ կ'ընէ արիւնը իր
շրջանը , և մարմնը փնտնուելով՝ հո-
գւոյն ալ մեծ փնտս կը պատճառի :
Երկէ կ'իմացուի թէ որչափ գէշ բան
է ան սովորութիւնը որ ոմանք կ'ընեն ,
այսինքն զուարճանալու համար տղա-
քը կը վախցընեն . ուրուականներու ,
վհուկներու և ուրիշ խենթ ու խելառ
պատմութիւններ պատմելով՝ տղոց ե-
րեւակայութիւնը կը տաքցընեն . ան-
կէ զատ երեւմն ալ մութի մէջ կը թռ-
դուն զիրենք : Տղոց վախկոտութիւնը
աս կերպով կրնայ փարատուիլ . այս-
ինքն ինչ բաներէ որ սաստիկ կը վախ-
նան , ան բաներուն վարժեցընել զի-
րենք . անոնց հետ մէկտեղ նոյն բա-
նին մօտենալ , քիչ մը ատենէն վերջը
մինակ ալ թողուլ զիրենք : Եւ կեր-
պով կը վարժին ձի կամ կով կամ շուն
և կամ մուկ տեսնելով չվախնալու ,
մութ տեղ մինակ քալելու , նաւակ
կամ կառք և կամ ձի հեծնելու , մօտիկ
տեղէ թէ որ թնդանօթ մը նետուի՝
չվախնալու և այլն : Եւ բաներս պէտք
է ընել կամաց կամաց ու մեծ զգու-
շութեամբ . վասն զի վախը աստիճա-
նաբար կը փարատի :

Սերձապէս ուշադիր և փորձ դաս-
տիարակ մը կրնայ տղոց պակասու-

թիւններէն ալ օգուտ քաղել , ու դաս-
տիարակութեան մէջ օգտակար ընել :
Տղոց իմացընէ պիտի դաստիարակը
վարպետութեամբ՝ որ իրենք ախտա-
ւոր ու անկարգ բաներ ընելով իրեն
գութը ու սերը պաղեցուցեր են . ուս-
տի նորէն իրեն սիրտը շահելու հա-
մար պէտք է որ նորէն բարի ու ա-
ռաքինական դործքեր ընեն : Եւ ու
տղաք կը յորդորուին ու կը քաջալե-
րուին՝ վարպետին հաճոյ ըլլալու հա-
մար բարի դործքեր ընելու ու իրենց
պակասութիւնները շտկելու :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԴԻՒՏԻՑ

Բ .

Հինգերորդ դարէն ինչուսի ուրեքորդ դար :

Հին ԴԵՐՈՐԴ դարուն սկիզբը Չի-
նու սահմանակից բարբարոս ազգե-
րը որ Սիւլութացիք կ'ըսուին՝ ոտք ելան
ու այլևայլ յարձակմունքներ ըրին ,
ուրիշ բարբարոս ազգեր ալ ոտք հա-
նեցին՝ որ սկսան արեւելքէն դէպի ա-
րեւմտք վազել . տեսնելով որ հա-
րաւային ու արեւմտեան կողմի ազգե-
րը շատ հարուստ են , սկսան հեղեղի
պէս վրանին վազել աւար առնելու
համար , և իրենց թիւը երթալով կը
շատնար : Բոլոր Եւրոպի ու Արեւ-
պայի հիւսիսային կողմերուն ազգերը
Չինու մեծ պարսպէն սկսեալ ինչուսի
գերմանական Ուլկիանոսը , և Սկով-
տիայէն ինչուսի Հռոդանոս ու Պա-
նուք գետերը լեցուեցան , ու մէկըմէկ
կործանելով՝ ինչուսի Հռոմայեցոց
տերութեանը վրայ ընկան :

Եւ աւերմունքները Արոպայի կըր-
թուած ազգերուն ամենեւին մէկ թը-
շուառութեանը հետ չեն կրնար բաղ-
դատուիլ : Եւ մէն բան մոռցուեցաւ ,
ամէն բան նորէն պիտի ըլլար ու նո-
րէն սկսէր : Եւ քանի մանր ազգեր՝
որոնց բարբարոսութիւնը աւելի քիչ

էր, ինչպէս են գոթացիք, գիրացան
Հռոմայ աւարներովը : Ուրմայիողո-
րոս պատմիչը կը զուրցէ թէ Պղակի-
դիայի հարսնիքին՝ որ եղաւ 414^{ին},
ընծաներուն մէջ հարկը կոնք կար՝
լեցուն ոսկի ու պատուական գոհար-
ներ այլեայլ ձեւով բանաժ . և ասի-
կայ Հռոմայեցոց աւարներէն էր :

Երհտաններն ու գիտութիւնները
կորսուեցան, ճարտարութիւնն ու օ-
րէնքներն ալ անոնց հետ մեկտեղ :
Պէտք էր որ ազգերը նորէն հանդար-
տութեան մէջ ծնանէին, որպէս զի
խեղացի մարդիկ ալ նորէն ելլէին .
թէպէտ եղան մէկ քանի երեւելի մար-
դիկ հեռու տեղեր՝ որ պատմութեան
մէջ կը յիշուին, ինչպէս Յուստինիա-
նոս, Թէոդորիկոս, մեծն Վարոլոս :

Որոնք եղան երեւելի գիւտերը այս-
պիսի երկար աւերմունքներէն վերջը,
որետեւէ ետեւ կու գային : Եւ հարցմուն-
քէն առաջ պէտք է քննել թէ որոնք
եղան առջի հարկաւոր բաները : Եւ
թագաւորները որ ուզեր են երջան-
կացնել իրենց աշխարհքը, միշտ մաս-
նաւոր հոգ մը ունեցեր են երկրագոր-
ծութիւնն ու վաճառականութիւնը
ծաղկեցնելու : Քրիստոնէութիւնը
որ հոգեւոր ու մարմնաւոր օգուտնե-
րու պատճառ է, առաջին հարստու-
թիւններու աղբիւրն եղաւ :

Երամ պահելը ու թթենիի մշա-
կութիւնը երկու ճանապարհորդ կրօ-
նաւորներու ձեռքով գտնուեցան, և
ան զեղխութիւնը որ տիրած էր ա-
րեւելի արքունեաց մէջ՝ մեծ պատ-
ճառ եղաւ մետաքսագործութեանը
ծաղկելուն : Յուստինիանոս կայսրը
տեսնելով որ Պարսիկները իր վա-
ճառքներովը կը հարըստնան, շատ ա-
տենէ՛ի վեր նոր հնարք մը կը մտա-
ծէր որ շահաւէտ ըլլայ իրեն . և ահա
յանկարծ անակնկալ դիպուածով մը
մեծ ուրախութիւն լեցուեցաւ : Քրիս-
տոնէութիւնը քարոզուեցաւ Հընդ-
կաստանի մէջ, վաճառականութիւնն
ու քարոզիչները սկսան հոն երթալ
ու գալ : Երկու պարսիկ ճգնաւորներ

երկար ատեն Սինու երկիրը բնակե-
լով, իրենց բարեպաշտական աշխա-
տութիւններէն զատ՝ հետաքրքիր աչ-
քով մը կը դիտէին Սինայ սուրբական
հազուստները և անոնց մետաքսեղէն
ձեռագործները, որոնց որդերուն թէ
ծառերուն վրայ և թէ տանը մէջ ե-
ղած հոգը յանձնուած էր երբեմն թա-
գուհիներուն : Տեսան որ անկարելի
է աս մետաքսի որդը՝ խիստ քիչ ապրե-
լուն համար՝ հեռու աշխարհքներ տա-
նիլ, մտածեցին անոնց հաւկիթները
հեռու տեղեր տանելով՝ բազմացը-
նել . ուստի աս մետաքսի որդին հաւ-
կիթները եղէգներու մէջ դնելով՝ ծո-
վեր անցան, եկան Վոստանդնուպօլիս,
կայսեր հաղորդեցին իրենց խորհուր-
դը : Յուստինիանոսի պարգևներովն
ու խոստմունքներովը աւելի յորդո-
րուելով՝ աս գործողութեան ետեւէ ե-
ղան, և աս հաւկիթները աղբի մէջ
դնելով՝ անոր տաքութեամբը որդերը
դուրս հանեցին, ու զիրենք թթենիի
տերեւով կերակրեցին . աս որդին հարս-
նեակներէն ալ շատ մը պահեցին՝
յեղը շատցնելու համար . թթենի
ծառեր տնկել տուին, որպէս զի նոր
ելլելու որդերուն կերակուր ըլլայ :
Եւ մէն բան ժամանակով աւելի կատա-
րելագործուեցաւ, և օգուտը երթա-
լով աւելի շատցաւ :

Վարոլոս Ը^{ին} ատեն Պաղղիա ալ
մտաւ թթենին . առջի բերան մշակու-
թիւնը քիչ էր՝ ինչուան հենրիկոս Գ^{ին}
ատենը . ասոր ժամանակը թթենին
օգտակար ծառերուն կարգը անցնե-
լով խիստ շատցաւ, ու քիչ ատենէն
թագաւորին աչքին առջեւ Թիւրքի-
րիի պարտեզին մէջ 15,000 թթենի
տնկուեցաւ : Եւ որ ուրիշներն ալ հե-
տեւեցան, և Պաղղիա ազատեցաւ
4,000,000 Փրանքի տուրքէն՝ որ տա-
րուէ տարի օտար ազգերուն կը վճա-
րէր մետաքսի համար :

Եւ աշխարհքիս վրայ եղած բարերա-
րութիւններուն մեծ մասին պատճա-
ռը քրիստոնէութիւնն է : Պաղղիա
Վրովիս Բ^{ին} ատենը սուրբն Սանգրի

Փարիզու մէջ առջի հիւրանոցն ու աղքատանոցը շինեց : Լ'ը բարեպաշտական օրինակին հետեւեցան նաև ուրիշներն ալ ինչուան սրբոյն Լուգովիկոսի ատենը , որ սուրբ երկրէն դառնալէն ետքը 300 հոգի ազատեց իր զինուորներէն , որոնց Սարակինոսները աշուճին փորեր էին : Թագաւորին աս օրինակին հետեւելով՝ շատ հիւրանոցներ շինուեցան իրեն յաջորդներուն ատենը :

Հայտնի չգիտցուիր թէ սուրբն Պաւլինոս հինգերորդ դարուն մէջ թէ Սաբինոս պապը եօթներորդ դարուն մէջ հնարեր են զանգակի սովորութիւնը՝ հաւատացեալները եկեղեցին կանչելու համար : Ինչուան ան ատեն կոչնակ կը գործածէին , որ եկեղեցւոյ սուրբ սպասներուն կարգը կը սեպուէր . անոր համար է որ հիմա զանգակներն ալ կ'օրհնեն : Օ անգակի սովորութիւնը 610^{ին} այնչափ քիչ էր , որ Սլոթարիոսի բանակը՝ երբոր պաշարեր էր Սան քաղաքը՝ զանգակներուն ահագին ձայնէն սարսափելով , պաշարումը թողուց ու փախաւ :

Լ'ըխարհքիս վրայ ամենէն մեծ զանգակը Սոսթուային մօտ վանքի մը մէջ է , որուն շրջապատն է կ'ըսեն 41 ոտնաչափ , և կը կշռէ 1400 կենդինար : Օ անգակին գտնուելէն քիչ տարի ետքը գտնուեցաւ նաև երգիունը . ասոր ներդաշնակ ձայնը ժողովորդեան ձայնին հետ խառնուելով , արեւմտեան եկեղեցւոյ հանդեսները կը փառաւորուէին : Երեսնամեակին Սոստանդին Սոպրոնիմոս կայսրը Ղաղղիացւոյ Պեպինոս թագաւորին երգիոն մը ընծայ ըրաւ 757^{ին} , և ամենէն առաջ Քոմիիէյնի եկեղեցին վայելեց աս գեղեցիկ գիւտը՝ որ արեւելքէն եկեր էր : Եւթերորդ դարէն ինչուան տասուիրեքերորդ դարը ամենեւին երգիոն չլինուեցաւ Ղաղղիայի մէջ :

() Գտակար գիւտ մըն է սագի փետուրով գիր գրելը՝ եղէգէ գրի տեղ :

Լ'ը գիւտը գտնուելուն պէս՝ մէկէն շատցան աղուոր գրուածներ , ու գիտութիւնները աւելի արագ սկսան տարածուիլ :

Նոս գիտողութիւն մը պէտք է՝ դարերը իրարու հետ չշփոթելու համար : Լ'ը բարբարոսութեան ու տգիտութեան ատենը քիչ մարդիկ ետեւէ կ'ըլլային նոր գիւտ գտնելու , և գիւտերը ընդհանրապէս անծանօթ ու արհամարհեալ էին , ինչուան որ նոր գիպուած մը ու հարկաւորութիւն մը զիրենք դուրս չհանէր : Ղրեթէ անկարելի է շատ գիւտերուն որոշ ժամանակը իմանալը , թէ որ ատեն հնարուած են , ինչպէս է երգիոնինը՝ որուն վրայ խօսեցանք , հոգմաղացքին ու մեծ ժամացոյցներունը , որոնց վրայ վերջը կը խօսինք , որ արեւելք գտնուեցան մեծին Սարդուսի ատենը , ու անկէ մէկ քանի հարիւր տարի ետքը բերուեցաւ նաև Ղաղղիա :

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՒՏԵՐ

Լ'ըխաջուար շինելու ու պահելու կերպը :

Թի որ ազոխաջուրը՝ աղէկ շինուի , ինչուան տարի մը կրնայ դիմանալ . և իրեն թթուութեամբը ոչ միայն շատ կերակուրներ համեմելու կուգայ , հապա նաև զովացուցիչ խմելիքներ շինելու կը գործածուի , որ շատ առողջարար ու ախորժելի կ'ըլլան երբոր մէջը քիչ մը շաքար ու ջուր խառնես : Իսկ աս ազոխաջուրը շինելուն ու պահելուն կերպը աս է . չհասունցած ազոխը առ , սխտորգուշի մէջ թեթեւ կերպով ծեծէ , ու կուտերը գգուշուութեամբ մէջէն հանէ որ գէշ համ չտան . ետքը աս ծեծած ազոխը լաթի մը մէջ դիր ու սխմելով քամէ . անկէ ելած ջուրը շիշերու մէջ լեցու , ետքը առանց բերաննին